

Dr. Baumann Tímea

Híres magyarok I.

Két jó barát:

Kosztolányi Dezső és Karinthy Frigyes

Országismeret: Társadalom és természet

A2 szint

Lépünk be a New York kávéházba ma, a 21. században! Azt mondják, ez a világ legszebb kávéháza Budapesten. Mi volt itt 100 évvel ezelőtt? Akkor a kávéházban írók, költők ültek. „Kávéház nélkül nincs irodalom.” – írta Márai Sándor magyar író. Valóban, a New York kávéházban találkozhattunk többek között Babits Mihállyal, Móricz Zsigmonddal, Gárdonyi Gézával, Molnár Ferencsel, Krúdy Gyulával és a két tréfás jó baráttal, Kosztolányi Dezsővel és Karinthy Frigyessel. Képzeliük el, hogy itt ülnek ennél az asztalnál! Írótatlat rendelnek, mert ez egy nagyon olcsó specialitás csak az íróknak. Papírt és tintát kérnek a pincértől, majd verseken, novellákon, karcolatokon dolgoznak. Ha elkészültek, vagy megunják, egymással tréfálgatnak. Tréfaik néha nagyon kemények! Olyanok, mint a rossz gyerekek. Karinthy miatt például az írók egy idő után nem kaptak ingyen tintát, csak ceruzát, mert az író leöntötte tintával a szürke kanapét.

A kávéházakban író és szórakozó írók közül Kosztolányi Dezsőt és Karinthy Frigyeset úgy ismerik, mint a két legjobb barátot. De külön-külön is nagy művészek voltak. Kosztolányi Dezső a 20. század első felének egyik leghíresebb magyar költője és írója volt. Karinthy Frigyes humoristaként volt ismert, de könyveiben komoly filozófiai kérdésekkel foglalkozott. Kosztolányi ezt mondta Karinthyról: „Ez a marha volt köztünk a legnagyobb zseni.” Karinthy pedig így írt Kosztolányiról az ötvenedik születésnapján: „Nem vagy te ötvenéves és huszonötéves, nem vagy öreg és fiatal: igaz lélek vagy, művész, annyi idős, mintamennyi az emberi kultúra ezen a világon.” Ki volt ez a két író, és hogyan lettek híresek?

Kosztolányi Dezső 1885-ben született Szabadkán, a Vajdaságban, amely 1920 óta nem Magyarország része, ma Szerbia területén található. Szabadka ebben az időben gazdag város volt. A szecessziós stílus volt jellemző az építészetben, képzőművészetben. Kosztolányi ebben a környezetben élt, ezért írásaiban is szerette a szép költői képeket, a formai bravúrokat.

Ki volt Kosztolányi? Először is ő volt a „szegény kisgyermek”, Dide. Legkedvesebb könyvében, „A szegény kisgyermek panaszai”-ban írja meg gyermekkorát, melyet egy egykor arisztokrata családban, egy szigorú, tudós apa (a helyi gimnázium igazgatója), egy egykori szabadságharcos nagyapa, egy szenzitív édesanya és testvérei mellett töltött el. Szigorú apjától nagyon félt. De nagyapját nagyon szerette. Tőle tanult meg írni- olvasni és angolul is, mert a nagyapa a szabadságharc után egy ideig emigrációban élt Amerikában. Kosztolányi Dezső tíz éves volt, amikor nagyapja meghalt, ekkor lett költő.

A szegény kisgyermek sokat volt beteg, ezért nagyon félt a haláltól. Felnőttkorában a halál életműve egyik fő kérdésévé vált. És ezzel együtt az életigenlést és a humanizmust is. Ez a téma jelenik meg majd késői versében, a „Halotti beszéd”-ben is.

Ki volt még Kosztolányi? Ő volt Esti Kornél, ahogy megírta alteregóját novelláskötetében. Esti Kornél, a fiatalember, aki a világra ironikusan tekint. Apja gimnáziumába járt, de a nyolcadik évben kizárták, mert történelemórán így felelt Kossuth Lajosról: „Kossuth Lajos élete meglehetősen monoton, született Monokon.” És nem fogadta el irodalomtanára véleményét: „A tanár úr ehhez nem ért, különben sem vagyok a véleményére kíváncsi”. Később magántanulóként mégis kitűnőre érettségizett, ezért elutazhatott Abbáziába és Fiumébe. A gimnáziumot pedig ma Kosztolányi Dezső Tehetséggondozó Gimnáziumnak hívják. Budapesten és Bécsben járt egyetemre. Bécsben megismerkedett Freud pszichoanalízis elméletével, amelyet felhasznált regényeiben. Budapesten ismerkedett össze Karinthy Frigyessel is.

És ki volt Karinthy? Karinthy volt a budapesti rossz tanuló. A Markó utca főreáliskolába járt. Ez az iskola Magyarország legismertebb gimnáziuma lett, mert az iskoláról szól Karinthy Tanár úr kérem

című könyve. Karinthy érettségi után elkezdte az egyetemet matematika-fizika szakon, de csak egy szemesztert járt végig. Orvostanhallgató is csak rövid ideig volt.

Viszont eljárt az 1910-es évek legnépszerűbb irodalomtanára, Négyesy László professzor szemináriumára, a Stílusgyakorlatokra. Ezek a foglalkozások nem csak egyetemi órák voltak, hanem lehetőséget adtak az új íróknak. Nagy barátságok is születtek itt, például Karinthy Frigyes és Kosztolányi Dezső barátsága. Sem Karinthy, sem Kosztolányi nem fejezte be egyetemi tanulmányait, hanem mindketten újságírásból éltek. Többek között az akkori legfontosabb irodalmi fórum, a Nyugat című irodalmi folyóiratban publikáltak. A folyóirat célja az volt, hogy a nyugati gondolatokat, stílusirányzatokat behozza a magyar irodalomba. A kor legjelentősebb költői, írói publikáltak ebben a folyóiratban.

Ki volt Karinthy a közönsége szerint? Karinthy Frigyes akkor és ma is humoristaként, parodistaként ismerik. Az első sikeres műve, egy irodalmi paródia, az „Így írtok ti” (1912). Ebben a műben nagy magyar költőket parodizál. Többek között barátját, Kosztolányi Dezsőt is. Ugyanilyen humorizáló mű a „Tanár Úr, kérem” című novellakötete is. Így végül a közönség humoristának gondolta, de Karinthy szerette is ezt a szerepet, mert ezzel keresett pénzt újságíróként.

Karinthy filozófus is volt, de ezt kevesebben tudják. A természettudományok nagyon érdekelték, például Albert Einstein relativitás elmélete. Abszurd regényeiben (Utazás Faremidóba, Capillária, Kötéltánc, Mennyei riport) a filozófiai relativizmus és természettudományos felfogás egyszerre jelenik meg. Utazás Faremidóba című regénye miatt a 20. századi Jonathan Swiftnek is hívják. Gulliver ötödik utazását írta meg, amikor a főhős a zenei hangokkal kommunikáló géplényekhez utazik.

Karinthyt és Kosztolányit szerelmi életük is közel hozta egymáshoz. Karinthy Frigyes kezdett el udvarolni Harmos Ilona színésznőnek, de ő nemsokára megismerkedett Kosztolányival. Első találkozásuk a Vígszínház nézőterén volt. Kosztolányi a lány mellett ülő fiatalemberrel beszélgetett a szünetben, majd megkérte barátját, mutassa be őt "húgának". Jót nevettek a félreértésen. Kosztolányi hazakísérte a lányt. Ezután többször találkoztak, de csak barátok voltak. Karinthy Frigyes és más barátok segítsége kellett ahhoz, hogy rájöjjenek, szerelmesek egymásba. Közben Karinthy már egy másik színésznőnek, Judik Etelnek „Bogának” udvarolt. De Boga férjes asszony volt, három gyerekkel. Karinthy még párbajt is vívott a dühös férjjel. Végül Berlinbe szöktek, ahonnan csak fél év múlva tértek haza. 1914-ben kötöttek házasságot, hamarosan megszületett fiuk, Gábor. Kosztolányi Dezső és Harmos Ilona 1913-ban kötöttek házasságot, 1915-ben született meg fiuk, Ádám. Házasságukban egyszerre szerelmi és baráti kapcsolatban álltak. Ilona vigyázott az érzékeny költőre, menedzselte őt, kezelte a pénzügyeket, de elég szabadságot hagyott férjének az írásra. Kapcsolatukat jól mutatja, hogy Kosztolányi így búcsúzik tőle egy levele végén: "Barátod, testvéred, fiad: Désirée". Karinthy Frigyes első házassága nem volt hosszú, Judik Etel 1918-ban meghalt spanyolnáthában.

Karinthy Frigyes Judik Etel halála után újra házasodott. Második felesége Böhm Aranka, aki nagyon népszerű nő volt. Karinthyval egy telefonbetyárkodáskor ismerkedett össze. Kapcsolatuk nagyon intenzív volt, állandóan veszekedtek, féltékenykedtek és félreléptek, de mindig kibékültek. Egy fiuk született, Karinthy Ferenc, aki jelentős író lett. Böhm Aranka temperamentumát egyébként jól mutatja, hogy ő végül Auschwitzban úgy halt meg, hogy lelőtték, mert dühében pofon vágott egy őrt.

A feleségek hatása jelentős volt a két író munkásságára. Például Harmos Ilona adta az ötletet Kosztolányi Dezső leghíresebb regényéhez, az „Édes Anná”-hoz is. A regény a tökéletes cseléd paradoxonát mutatja be, aki végül meggyilkolja úrnőjét. A regény a gyilkosság előzményeit, Édes Anna pszichológiai alakját mutatja be, Freud elmélete szerint. Ez a regény Kosztolányi talán

legnépszerűbb prózai műve.

Kosztolányi Dezső és Karinthy Frigyes legjobb barátok voltak. Kosztolányi inkább csendes, zárkózott személyiség volt, de Karinthy szeretett a társaság középpontjában állni. Karinthy Frigyes és Kosztolányi Dezső barátságában nagyon fontos szerepet játszott a játék. A legjobb játszópajtások voltak, de játékaiknak nagyon mély filozófiájuk is volt. Kosztolányi ars poeticájában a játéknak különleges szerepe volt: játék az élet, játék a halál is. (Vers: Akarsz-e játszani)

A Karinthy-Kosztolányi párosról mindenki azt gondolta, hogy ők a legnagyobb tréfacsinálók. Tréfáikat főként Kosztolányi felesége, Harmos Ilona írta le. Nagyon szerették például a nyelvi játékokat. Harmos Ilona szerint: „Karinthy egyik erőssége az „e” betűvel való beszéd volt. Valósággal egy bűvész módjára, pillanatnyi gondolkodás nélkül, akár egy óra hosszát képes volt így beszélni, rendkívül fordulatosan. A „mozit” kapásból mondta így: „Rengeteg fekete terem, melybe emberek sereglenek egybe, rendben elhelyezkednek, egy leplen jeleneteket pergetnek le, melyeket szemembe vennem kellemes, esetleg kellemetlen.[...]”

A másik kedvenc játékuk volt a telefonos tréfa. Ezt is Kosztolányi felesége írta le: „azután történt, hogy Kosztolányi hazatért európai körútjáról, amikor is – többek közt – meglátogatta száműzött II. Vilmos német császárt Hollandiában, Doornban. Késő éjszaka volt, régen aludtunk nagy, sárga ágyunkban, amikor csöngeni kezdett a telefon.

– *Hát ki lehet? – riadva néztünk egymásra.*

Elsőül én másztam ki az ágyból, álomittasan – mindig is kíváncsi természetű voltam -, az uram legyintett.

– *Ugyan hagyj, aludj, majd abbahagyja, biztosan tévedés.*

Felemeltem a kagylót.

– *Interurbán. Doorn keresi önöket* – hallottam a női hangot.

– *Doorn* – suttogtam ámulva és ijedten, mintha azt mondanám: rendőrség.

Áadtam férjemnek a kagylót.

– *Hier, Doorn, hier Doorn, hier Doorn* – hallatszott többször egymás után a távoli, monoton hívás

– *Moment, bitte zu warten, Wer dort? Herr von Kostolani?*

Most férfihang beszélt, németül mondta, hogy bocsásson meg és ne haragudjon Herr von Kostolani, amiért ilyen szokatlan időben zavarja, de kellemetlen és kissé kényes ügyben kénytelen vele, ugyanis távozása után vették észre, hogy az ezüst étkészletnek egy darabja, pontosabban egy ezüstkanál hiányzik, és mivel senki másra nem gyanakodhatnak, ő mint öfelsége udvartartásának főudvarmestere nyomatékosan, de kellő tisztelettel kéri, hogy származtassa vissza az említett tárgyat.

Az uram hálóiingben, kezében a telefonkagylóval már úgy nevetett, hogy könnyei csorogtak.

– *Te marha* – mondta Karinthynek a telefonba, és valami csúnyát is mondott még -, honnan beszéltek?”

De a halállal is állandóan játszottak. Erről Karinthy Frigyes fia, Karinthy Ferenc beszélt egy tévéinterjúbán (interjú bejátszása), illetve Halasi Andor egy történetéből is tudhatjuk. A haláljátékoknak mélyebb filozófiai értelme volt: életigenlést jelentett, és a halálfélelmet fordították át gúnyba.

Később a haláljáték sajnos valóság lett. Kosztolányi Dezső 1933-ban vette észre a rák tüneteit. Szájában egy szilvamagnyi, érzékeny vörös folt keletkezett. „Rákom van!” – közölte feleségével, aki nem először hallotta ezt hipochonder férjétől. Fogorvosa kamillateát javasolt. Végül kiderült, neki volt igaza. 1934-től 9 operációja volt. A halál közelségében írta nagy verseit, mint például a „Hajnali részegség”-et.

1935-ben jobban lett, sőt, még szerelmes is! Egy szanatóriumban szerelmes lett egy fiatal férjes asszonyba, Radákovich Máriába. Felesége tudott a szerelemről, de megengedte haldokló férjének ezeket az érzéseket. De támadó hangú levelet írt Máriának. Kosztolányi ekkor írta utolsó szerelmes verseit, többek között a „Szeptemberi áhítat”-ot. Kosztolányi már válni akart, amikor újra betegobb lett.

1936 augusztusában gégemetszést hajtottak végre rajta. Az operáció után csak röviden tudott megszólalni, akkor is csak suttogott. Ezekben az utolsó hónapokban írta beszélgetőlapjait, melyeknek segítségével kommunikált. Kosztolányi Dezső 51 évesen 1936. november 3-án hunyt el.

Karinthy Frigyesnél agydaganatot diagnosztizáltak 1936 márciusában. Ennek első szimptomája Karinthy pirosszín mániája volt. Fia, Ferenc szerint apjának ebben az időben vörös volt a pénztárcája, az inge, az órája, az öngyújtója, de még a zsebkendője is. Később fejfájása és fülzúgása volt. Az agydaganat diagnosztizálása után magyar orvosa kapcsolatba lépett a svéd agysebészsel, Herbert Olivecronával, és kérte, hogy operálja meg a nagy író. Ebben az időben az agysebészet még nagyon kezdetleges volt, de a legnagyobb sikereket Olivecrona érte el. Az operáció árát gazdag magyar urak fizették ki. Betegségéről Karinthy az „Utazás a koponyám körül” című regényében írt, amelyet több nyelvre is lefordítottak. A regény azért is érdekes, ez az egyik legkorábbi olyan prózai mű, amely egy halálos beteg tapasztalatairól szól. Az akkori magyar sajtó is szenzációként írt Karinthy műtétjéről és gyógyulásáról. Karinthy pedig nagyon hálás volt orvosának. Sajnos már csak két évig élt, mert 1938-ban, miután csúnyán összeveszett feleségével, agyvérzésben meghalt.

Az előadásban két nagyszerű 20. századi magyar író ismerhettünk meg, Kosztolányi Dezsőt és Karinthy Frigyeszt. Kosztolányit, aki életében volt szegény kisgyermek, lázadó Esti Kornél, sikeres író, költő, szerelmes (többször is), halálos beteg, de főleg Karinthy Frigyes játszópajtása. És Karinthy, aki rossz tanuló volt, humorista és relativista filozófus, hősszerelmes és veszekedős férj, az első agyműtétek egyik páciense, de főleg Kosztolányi Dezső játszópajtása.

B2-C1 szint

Lépünk be a New York kávéházba ma, a 21. században! Állítólag ez a világ legszebb kávéháza Budapesten. És most menjünk vissza gondolatban 100 évet. Akkor a ma is nyüzsgő kávéház tele volt írókkal, költőkkel. „Kávéház nélkül nincs irodalom.” – írta egyszer Márai Sándor magyar író. És ez a 20. század első felében valóban így volt. Az akkori New York kávéházban találkozhattunk volna többek között Babits Mihállyal, Móricz Zsigmonddal, Gárdonyi Gézával, Molnár Ferencsel, Krúdy Gyulával és nem utolsósorban a két, állandóan bolondozó jó baráttal, Kosztolányi Dezsővel és Karinthy Frigyesel. Képzeljük el őket ennél az asztalnál! Írótat rendelnek, amelyet külön az irodalmároknak készítenek nagyon olcsón. Papírt és tintát kérnek a pincértől, majd verseken, novellákon, karcolatokon dolgoznak. Ha elkészültek, vagy megunják, csínyeket eszelnek ki, hogy egymást bosszantsák. Tréfaik néha nagyon kemények! Olyanok, mint a rossz gyerekek. Karinthy miatt például az írók egy idő után nem kaptak ingyen tintát, csak ceruzát, mivel az író leöntötte tintával a szürke kanapét.

A kávéházakban író és szórakozó irodalmárok közül Kosztolányi Dezső és Karinthy Frigyes úgy vonult be a magyar irodalom történetébe, mint a két legjobb barát. Ám külön-külön is nagyot alkottak. Kosztolányi Dezső a 20. század első felének egyik legnevesebb magyar költője, de prózában is (regényeivel és novelláival) maradandót alkotott. Karinthy Frigyes leginkább humoristaként vált ismertté, ugyanakkor életművében komoly filozófiai kérdésekkel foglalkozik. Nem véletlenül mondta róla Kosztolányi: „Ez a marha volt köztünk a legnagyobb zseni.” De ha elolvassuk Karinthy Frigyes „Az ötvenéves Kosztolányi” című írását, kiderül, Karinthy is mennyire becsülte barátja életművét: „Nem vagy te ötvenéves és huszonötéves, nem vagy öreg és fiatal: igaz lélek vagy, művész, annyi idős, mintamennyi az emberi kultúra ezen a világon.” Honnan indult ez a két kitűnő magyar irodalmár, és hogyan találtak egymásra a New York Kávéház asztalánál?

Kosztolányi Dezső 1885-ben született Szabadkán, a Vajdaságban, amelyet 1920-ban elcsatoltak Magyarországtól, és ma Szerbia területén található. Szabadka ebben az időben virágzó polgári város volt. A szecesszió hódított az építészetben, képzőművészetben. Kosztolányi ebben a környezetben nőtt fel, nem csoda, hogy írásaiban megmutatkozik rajongása a szép, kiművelt költői képekért, a formai bravúrokért és többek között a színesztéziáért.

Ki volt Kosztolányi? Először is ő volt a „szegény kisgyermek”, Dide. Legkedvesebbnek nevezett könyvében, „A szegény kisgyermek panaszai”-ban dolgozza fel gyermekkorát, melyet egy egykor főnemesi családban, egy szigorú, tudós apa (a helyi gimnázium igazgatója), egy egykori szabadságharcos nagyapa, egy érzelmes édesanya és testvérei társaságában töltött el. Apja szigorától rettegett. Viszont nagyapja nagyon közel állt hozzá. Tőle tanult meg írni- olvasni és angolul is. A nagyapa ugyanis a szabadságharc után egy ideig emigrációban élt Amerikában. Kosztolányi Dezső tíz éves volt, amikor nagyapja elhunyt, saját állítása szerint ekkor vált költővé.

A szegény kisgyermek sokat betegeskedett, gyermekkorát átjárta a haláltól való félelem. Ettől a gondolatától felnőttként sem tudott szabadulni, sőt életműve egyik fő kérdésévé tette. És ezzel együtt az életigenlést és a humanizmust is. Ez a téma jelenik meg majd későbbi versében, a „Halotti beszéd”-ben is, ami egyébként rájátszás a legkorábbi teljesen magyar nyelvű szövegeimlékre.

Ki volt még Kosztolányi? Ő volt Esti Kornél, ahogy megírta alteregóját novelláskötetében. Esti Kornél a nagy csínytevő, a világra ironikusan tekintő fiatalember. Apja gimnáziumába járt, ahonnan a nyolcadik évben kizárták. Két bűne volt. Az egyik, hogy történelemórán így felelt Kossuth Lajosról: „Kossuth Lajos élete meglehetősen monoton, született Monokon.” A másik, hogy nem fogadta el irodalomtanára kritikáját: „A tanár úr ehhez nem ért, különben sem vagyok a véleményére kíváncsi”. Később magántanulóként mégis kitűnőre érettségizett, ezért elutazhatott

Abbáziába és Fiumébe. A gimnázium pedig ma az ő nevét viseli. Egyetemi tanulmányai alatt jutott el a vidéki kisvárosból Budapestre, majd Bécsbe. Bécsben megismerkedett Freud pszichoanalízis elméletével, amelyet regényhősei lélektani felépítésénél használt fel. Budapesten ismerkedett össze Karinthy Frigyesel is.

És ki volt Karinthy? Karinthy volt a budapesti rossz tanuló. A Markó utca főreáliskolába járt. Ez az iskola Magyarország legismertebb gimnáziuma lett, mert itteni élményeiről szól Karinthy Tanár úr kérem című könyve. Karinthy érettségi után ugyan elkezdte az egyetemet matematika-fizika szakon, de csak egy szemesztart járt végig. Orvostanhallgatóként sem sokáig szerepelt.

Ellenben eljárt az 1910-es évek legnépszerűbb irodalomtanára, Négyesy László professzor szemináriumára, a Stílusgyakorlatokra. Ezek a foglalkozások nem csak egyetemi órák voltak, hanem lehetőséget adtak az új tehetségeknek, hogy bekapcsolódjanak az irodalmi életbe. Életre szóló barátságok is születtek itt, például Karinthy Frigyes és Kosztolányi Dezső barátsága. Sem Karinthy, sem Kosztolányi nem fejezte be egyetemi tanulmányait, ellenben mindketten újságírából éltek. Többek között az akkori legfontosabb irodalmi fórum, a Nyugat című irodalmi folyóirat közölte írásaikat. A folyóirat célja, amint címe is mutatja, a nyugati eszmék, stílusirányzatok meghonosítása volt a magyar irodalomban. A kor legjelentősebb költői, írói publikáltak ebben a folyóiratban, itt teljesedett ki Kosztolányi és Karinthy irodalmi pályája is.

Ki volt Karinthy a közönsége szemében? Karinthy Frigyeset saját korában és ma is elsősorban humoristaként, parodistaként ismerik. Az első mű, amivel sikert arat és ami országos népszerűséget hoz neki, egy irodalmi paródia, az „Így írtok ti” (1912). Ebben a műben kortársait, de korábbi nagy magyar költőket is parodizál. Többek között barátját, Kosztolányi Dezsőt is. Ugyanezt a humorizáló vonalat követi a „Tanár Úr, kérem” című novella- és karcolatgyűjteménye is. Így végül a közönség humoristaként tekintett rá, de Karinthy vállalta is ezt a szerepet, főként ezzel keresett pénzt újságíróként.

Karinthy filozófus is volt, ha nem is erről az oldaláról ismerik a legtöbben. Munkásságát jelentősen befolyásolta természettudományos érdeklődése. Különösen Albert Einstein relativitás elmélete volt rá nagy hatással. Regényeiben (Utazás Faremidóba, Capillária, Kötéltánc, Mennyei riport) a filozófiai relativizmus és természettudományos felfogás egyszerre jelenik meg, és ez teszi igazán abszurdá őket. Utazás Faremidóba című regénye miatt a 20. századi Jonathan Swiftként is emleget, mivel Gulliver ötödik utazását írta meg, amikor is a főhős a zenei hangokkal kapcsolatot teremtő géplények világába jut.

Karinthyt és Kosztolányit szerelmi életük is egymás közelébe sodorta. Karinthy Frigyes kezdett el udvarolni Harmos Ilona színésznőnek, aki azonban csakhamar megismerkedett Kosztolányival. Első találkozásukra a Vígszínház nézőterén került sor. Kosztolányi a leány mellett ülő fiatalemberrel beszélgetett a szünetben, majd megkérte barátját, mutassa be őt "húgának". Nevetve tisztázták a félreértést. Kosztolányi gálánsan hazakísérte a lányt. Ezután többször találkoztak, de csak baráti viszonyban voltak. Karinthy Frigyes és más barátok segítsége kellett ahhoz, hogy rájöjjenek, szerelmesek egymásba. Közben Karinthy már egy másik színésznőnek, Judik Etelnek „Bogának” udvarolt. Boga azonban férjes asszony volt, három gyerekkel. Karinthy még párbaft is vívott a dühös férjjel, amikor is saját kezét lőtte át. Végül Berlinbe szöktek, ahonnan csak fél év múlva tértek haza. 1914-ben kötöttek házasságot, hamarosan megszületett fiuk, Gábor. Kosztolányi Dezső és Harmos Ilona 1913-ban kötöttek házasságot, 1915-ben született meg fiuk, Ádám. Házasságukban egyszerre szerelmi és baráti kapcsolatban álltak. Ilona vigyázott az érzékeny költőre, menedzselte őt, kezelte a pénzügyeket, de elegendő szabadságot hagyott férjének az alkotásra. Kapcsolatukat jól mutatja, hogy Kosztolányi így búcsúzik tőle egy levele végén: "Barátod, testvéred, fiad: Désirée". Karinthy Frigyes első házassága nem volt hosszú életű, Judik Etel 1918-ban meghalt spanyolnáthában.

Karinthy Frigyes Judik Etel halála után újra házasodott. Második felesége Böhm Aranka, aki az akkori társasági élet egyik legnépszerűbb női alakja volt. Karinthyval egy telefonbetyárkodás során ismerkedett össze. Kapcsolatuk nagyon intenzív és heves volt, szinte állandóan veszekedtek, féltékenykedtek és félre is léptek, de mindig kibékültek. Egy fiuk született, Karinthy Ferenc, aki szintén jelentős író lett. Böhm Aranka temperamentumát egyébként jól mutatja, hogy ő végül Auschwitzban úgy halt meg, hogy lelőtték, mert dühében pofon vágott egy őrt.

A feleségek hatása jelentős volt a két író munkásságára. Állítólag Harmos Ilona adta az ötletet Kosztolányi Dezső leghíresebb regényéhez, az „Édes Anná”-hoz is, amely a tökéletes cseléd paradoxonát mutatja be, aki végül meggyilkolja úrnőjét. A regény a gyilkosság előzményeit, Édes Anna lélektanát mutatja be, és ebben Kosztolányi nagyban támaszkodik Freud elméleteire. Ez a regény Kosztolányi talán legnépszerűbb prózai műve.

Kosztolányi Dezső és Karinthy Frigyes legjobb barátok voltak. Jól kiegészítették egymást: Kosztolányi inkább csendes, háttérbe húzódó személyiség volt, míg Karinthy szeretett a társaság középpontjában állni. Karinthy Frigyes és Kosztolányi Dezső barátságában nagyon fontos szerepet játszott a játék. Látszólag ők a legjobb játszópajtások voltak, de játékaiknak nagyon mély mondanivalójuk is volt. Kosztolányi ars poeticájában a játéknak különleges szerepe volt: játék az élet, játék a halál is. (Vers: Akarsz-e játszani)

A Karinthy Kosztolányi párost mindenki a legnagyobb tréfacsinálóknak tartotta. Tréfaikat főként Kosztolányi felesége, Harmos Ilona jegyezte fel. Nagyon szerették például a nyelvi játékokat. Harmos Ilona jegyezte fel a következőt: „Karinthy egyik erőssége az „e” betűvel való beszéd volt. Valósággal egy bűvész módjára, pillanatnyi gondolkodás nélkül, akár egy óra hosszát képes volt így beszélni, rendkívül fordulatosan. A „mozit” kapásból mondta így: „Rengeteg fekete terem, melybe emberek sereglenek egybe, rendben elhelyezkednek, egy leplen jeleneteket pergetnek le, melyeket szemembe vennem kellemes, esetleg kellemetlen.[...]”

A másik kedvenc időtöltésük volt a telefonos tréfa. Szintén Kosztolányi felesége jegyezte fel ezekből többet is: „azután történt, hogy Kosztolányi hazatért európai körútjáról, amikor is – többek közt – meglátogatta száműzött II. Vilmos német császárt Hollandiában, Doornban. Késő éjszaka volt, régen aludtunk nagy, sárga ágyunkban, amikor csöngeni kezdett a telefon.

– *Hát ki lehet?* – riadva néztünk egymásra.

Elsőül én másztam ki az ágyból, álomittasan – mindig is kíváncsi természetű voltam -, az uram legyintett.

– *Ugyan hagyd, aludj, majd abbahagyja, biztosan tévedés.*

Felemeltem a kagylót.

– *Interurbán. Doorn keresi önöket* – hallottam a női hangot.

– *Doorn* – suttogtam ámulva és ijedten, mintha azt mondanám: rendőrség.

Áadtam férjemnek a kagylót.

– *Hier, Doorn, hier Doorn, hier Doorn* – hallatszott többször egymás után a távoli, monoton hívás

– *Moment, bitte zu warten, Wer dort? Herr von Kostolani?*

Most férfihang beszélt, németül mondta, hogy bocsásson meg és ne haragudjon Herr von Kostolani, amiért ilyen szokatlan időben zavarja, de kellemetlen és kissé kényes ügyben kénytelen vele, ugyanis távozása után vették észre, hogy az ezüst étkészletnek egy darabja, pontosabban egy ezüstkanál hiányzik, és mivel senki másra nem gyanakodhatnak, ő mint öfelsége udvartartásának főudvarmestere nyomatékosan, de kellő tisztelettel kéri, hogy származtassa vissza az említett tárgyat.

Az uram hálóingben, kezében a telefonkagylóval már úgy nevetett, hogy könnyei csorogtak.

– *Te marha* – mondta Karinthynek a telefonba, és valami csúnyát is mondott még -, honnan

beszéltek?”

De a legmegdöbbentőbb volt, hogy a halállal is állandóan játszottak. Erről Karinthy Frigyes fia, Karinthy Ferenc beszélt egy tévéinterjúban (interjú bejátszása), illetve Halasi Andor egy történetéből is képet kaphatunk. A haláljátékoknak azonban mélyebb filozófiai értelme volt mindkettőjük számára: egyrészt életigenlésüket fejezték ki vele, másrészt a haláltól való félelmüket fordították át gúnyba.

Később mindkettőjük számára komollyá vált a haláljáték. Kosztolányi Dezsőn 1933-ban mutatkoztak meg először a rák tünetei. Szájában egy szilvamagnyi, érzékeny bíborvörös folt keletkezett. „Rákom van!” – közölte feleségével, aki nem először hallotta ezt hipochonder férjétől. Fogorvosa kamillateát javasolt. Végül kiderült, neki volt igaza. 1934-től 9 műtéten esett át. A halál közelsége készítette nagy, összegző verseinek megírására, mint például a „Hajnali részegség”.

1935-ben jobban lett, sőt, még szerelmes is! Egy szanatóriumban szerelemre lobbant egy fiatal férjes asszony, Radákovich Mária iránt. Felesége tudott a szerelemről, de megengedte haldokló férjének ezeket az érzéseket. Ugyanakkor támadó hangú levelet írt Máriának. Ez a románc készítette Kosztolányit utolsó szerelmes verseinek, többek között a „Szeptemberi áhítat” megírására. Kosztolányi már a válást fontolgatta, amikor állapota újra rosszabbra fordult.

1936 augusztusában gégemetszést kellett rajta végrehajtani. A műtétet követően elvesztette hangját, s csak rövid időszakokra tudott megszólalni, akkor is csak suttogva. Ezekből az utolsó hónapokból származnak beszélgetőlapjai, melyek kisebb-nagyobb jegyzetömbökben maradtak fent, s melyeknek segítségével a környezetével tudta tartani a kapcsolatot. Kosztolányi Dezső 51 évesen 1936. november 3-án hunyt el.

Karinthy Frigyes szintén a rák támadta meg, agydaganatot diagnosztizáltak nála 1936 márciusában. Ennek első tünete Karinthy pirosszín mániája volt. Fia, Ferenc visszaemlékezése szerint apjának ebben az időben vörös volt a tárcája, az inge, az órája, az öngyújtója, de még a zsebkendője is. Később fejfájásra és fülzúgásra panaszkodott, amelyeket hiába kezeltetett. Az agydaganat diagnosztizálása után magyar orvosa kapcsolatba lépett a svéd agysebészszel, Herbert Olivecronával, és kért, hogy vállalja el az író műtétjét. Ebben az időben az agysebészet még nagyon kezdetleges volt, de a legnagyobb sikereket Olivecrona érte el. A műtét árát gazdag magyar urak adták össze. Betegségéről Karinthy az „Utazás a koponyám körül” című regényében számolt be, amelyet több nyelvre is lefordítottak, és ma is az egyik legkorábbi olyan prózai műként tartanak számon, amely egy halálos beteg vallomásait tartalmazza. Egyébként a korabeli magyar sajtó is szenzációként közölte Karinthy műtétjét és gyógyulását. Karinthy pedig őszinte hálát érzett orvosára. Sajnos életét csak két évvel sikerült meghosszabbítani, mert 1938-ban, miután csúnyán összeveszett feleségével, agyvérzésben meghalt.

Az előadásban két nagyszerű 20. századi magyar íróat ismerhettünk meg, Kosztolányi Dezsőt és Karinthy Frigyeszt. Kosztolányit, aki élete során volt szegény kisgyermek, lázadó Esti Kornél, befutott író, költő, szerelmes (többször is), halálos beteg, de legfőképpen Karinthy Frigyes játszópajtása. És Karinthyt, aki rossz tanuló volt, humorista és relativista filozófus, hősszerelmes és veszekedős férj, az első agyműtétek egyik páciense, de legfőképpen Kosztolányi Dezső játszópajtása.

MAGYARUL

AZ ÖN NYELVÉN

a társaság középpontjában áll

agydaganat (~ok, ~ot, ~a)

agyvérzés (~ek, ~t, ~e)

állítólag

alteregő (~k, ~t, ~ja)

átelik egy műtéten (~ett, ess át)

az ő nevét viseli (~te, viseld)

barátság születik (született, szülessen)

becsül valakit (~t, ~j)

bekapcsolódik valamibe
(bekapcsolódott, kapcsolódj be)

bevonult a magyar irodalom történetébe

bolondozó

bosszant valakit (~ott, bosszants)

cseléd (~ek, ~et, ~je)

csíny (~ek, ~t, ~e)

csínytevő (~k, ~t, ~je)

elcsatol valamit valahonnan (~t, csatolj
el)

életigenlés (~ek, ~t, ~e)

életmű (életművek, életművet,
életműve)

életre szóló barátság (~ok, ~ot, ~a)

elfogad valamit (~ott, fogadj el)

elhuny (~t, ~j)

elmélet (~ek, ~et, ~e)

előzmény (~ek, ~t, ~e)

érettségizik (érettségizett, érettségizz)

és nem utolsó sorban

felfogás (~ok, ~t, ~a)

felhasznál valamit (~t, használj fel)	
félreértés (~ek, ~t, ~e)	
félrelép (~ett, lépj félre)	
féltékenykedik (féltékenykedett, féltékenykedj)	
fontolgat valamit (~ott, fontolgass)	
formai barvúr (~ok, ~t, ~ja)	
főnemes (~ek, ~t, ~e)	
főreáliskola (~'k, ~'t, ~'ja)	
gégemetszés (~ek, ~t, ~e)	
halálfélelem (halálfélelmek, halálfélelmet, halálfélelme)	
halálos beteg (~ek, ~et, ~e)	
haldokló (~k, ~t, ~ja)	
háttérbe húzódó személyiség (~ek, ~et, ~e)	
heves	
hősszerelmes (~ek, ~t, ~e)	
humorista (~'k, ~'t, ~'ja)	
irodalmár (~ok, ~t, ~a)	
irodalmi mű (művek, művet, műve)	
irodalmi pálya (~'k, ~'t, ~'ja)	
irodalom (irodalmak, irodalmat, irodalma)	
ironikusan tekint valamire (~ett, tekints)	
játszópajtás (~ok, ~t, ~a)	
kapcsolatba lép valakivel (~ett, ~j)	
karcolat (~ok, ~ot, ~a)	
képzőművészet (~ek, ~et, ~e)	
kezdetleges	
kezeli a pénzügyeket (kezelte, kezelje)	

kezeltet valamit (~ett, kezeltess)	
kibékül valakivel (~t, békülj ki)	
kiegészítik egymást (kiegészítették, egészítsék ki)	
kieszel valamit (~t, eszelj ki)	
kiteljesedik (kiteljesedett, teljesedj ki)	
kizár valahonnan (~t, zárj ki)	
költő (~k, ~t, ~je)	
költői kép (~ek, ~et, ~e)	
közel hoz egymáshoz (~ott, hozz közel)	
közöl valamit (~t, ~j)	
legfőképpen	
lehetőséget ad (~ott, ~j)	
lélektan (~ok, ~t, ~a)	
lelő valakit (~tt, lőjj le)	
leönt valamit (~ött, önts le)	
magántanuló (~k, ~t, ~ja)	
maradandót alkot (~ott, alkoss)	
megdöbbentő	
meghonosítás (~ok, ~t, ~a)	
meggyilkol valakit (~t, gyilkolj meg)	
munkásság (~ok, ~ot, ~a)	
műtét (~ek, ~et, ~e)	
művész (~ek, ~t, ~e)	
nézőtér (nézőterek, nézőteret, nézőtere)	
novella (~'k, ~'t, ~'ja)	
novelláskötet (~ek, ~et, ~e)	
nyüzsgő	
őr (~ök, ~t, ~e)	

őszinte hálát érez valaki iránt (érzett, érezz)	
összegző vers (~ek, ~et, ~e)	
panasz (~ok, ~t, ~a)	
párbajt vív (~ott, ~j)	
parodista (~'k, ~'t, ~'ja)	
parodizál valakit (~t, ~j)	
pofon vág valakit (~ott, ~j)	
prózai mű (művek, művet, műve)	
publikál valamiben (~t, ~j)	
rájátszás (~ok, ~t, ~a)	
rák (~ok, ~ot, ~ja)	
regény (~ek, ~t, ~e)	
regényhős (~ök, ~t, ~e)	
retteg valamitől (~ett, ~j)	
rosszabbra fordul az állapota (~t, ~j)	
sikert arat (~ott, arass)	
sodor valamit/valakit (~t, ~j)	
stílusgyakorlat (~ok, ~ot, ~a)	
stílusirányzat (~ok, ~ot, ~a)	
suttog (~ott, ~j)	
szabadságharc (~ok, ~ot, ~a)	
szabadságharcos (~ok, ~t, ~a)	
szecesszió (~k, ~t, ~ja)	
szerelmes valakibe	
szigorú	
színesztézia (~'k, ~'t, ~'ja)	
szökik valahova (szökött, szökj)	
szövegemlék (~ek, ~et, ~e)	
támaszkodik valamire (támaszkodott, támaszkodj)	

Készült a

Curso de
Húngaro
USP

oktatóprogram keretében, a

finanszírozásával, a

megvalósításában.

